

БЕЛГІСІЗ МЕТАЛДАРДЫ АНЫҚТАУҒА БАЙЛАНЫСТЫ ЕСЕПТЕР ШЫҒАРУ

1-есеп. Массасы 4,6 г сілтілік металл йодпен әрекеттескенде массасы 30 г осы металдың йодиді түзілді. Реакция үшін қандай сілтілік металл алынған?

1) Берілгені:

$$m(\text{Me})=4,6 \text{ г}$$

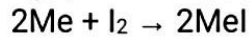
$$m(\text{MeI})=30 \text{ г}$$

$$\text{T/к: Me}=?$$

Шешуі

2) Сілтілік металл I валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

$$4,6 \text{ г} \quad 30 \text{ г}$$

$$2(x) \quad 2(x+127)$$

3) Теңдеу құрады:

$$\frac{4,6}{2x} = \frac{30}{2x+254}$$

$$2x \cdot 30 = 4,6(2x+254)$$

$$60x = 9,2x + 1168,4$$

$$50,8x = 1168,4$$

$$x = 23 \text{ г/моль} \quad \text{Na}$$

Жауабы: Na

Екінші жолы.

$$1) 4,6 \text{ г}(\text{Me}) + x(\text{I}_2) = 30 \text{ г}(\text{MeI})$$

$$x = 25,4 \text{ г} (\text{I}_2)$$

$$4,6 \text{ г} \quad 25,4 \text{ г}$$

$$2) 2\text{Me} + \text{I}_2 \rightarrow 2\text{MeI}$$

$$2x \quad 254 \text{ г}$$

$$3) 2x = \frac{4,6 \text{ г} \cdot 254 \text{ г}}{25,4 \text{ г}} = 46$$

$$x = \frac{46}{2} = 23 \text{ г/моль} \quad \text{Na}$$

Жауабы: Na

2-есеп. Массасы 0,35 г екі валентті металл қышқылмен әрекеттескенде 140 мл сутек (қ.ж.) бөлінді. Металдың формуласы қандай?

1) Берілгені:

$$m(\text{Me})=0,35 \text{ г}$$

$$V_{\text{қ.ж.}}(\text{H}_2)=140 \text{ мл} (0,14 \text{ л})$$

$$\text{T/к: Me}=?$$

Шешуі

2) Металл II валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

$$0,35 \text{ г} \quad 0,14 \text{ л}$$

$$x \quad 22,4 \text{ л}$$

(қышқылды нақты бермегендіктен HCl деп алу болжанды)

3) Пропорция құрады:

$$0,35 \text{ г} \text{-----} 0,14 \text{ л}$$

$$x \text{-----} 22,4 \text{ л} \quad x = \frac{0,35 \text{ г} \cdot 22,4 \text{ л}}{0,14 \text{ л}} = 56 \text{ г/моль} \quad \text{Fe}$$

Жауабы: Fe

3-есеп. Сілтілік металдың 1,95 грамы сумен әрекеттескенде 560 мл сутек бөлінді. Сәлтәлә металды анықтаңдар.

1) Берілгені:

$$m(\text{Me})=1,95 \text{ г}$$

$$V_{\text{қ.ж.}}(\text{H}_2)=560 \text{ мл} (0,56 \text{ л})$$

$$\text{T/к: Me}=?$$

Шешуі

2) Сілтілік металл I валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

$$1,95 \text{ г} \quad 0,56 \text{ л}$$

2x

22,4 л

3) Пропорция құарды:

$$1,95 \text{ г} \text{-----} 0,56 \text{ л}$$

$$2x \text{-----} 22,4 \text{ л}$$

$$x = \frac{1,95 \text{ г} \cdot 22,4 \text{ л}}{0,56 \text{ л}} = 78$$

$$x = \frac{78}{2} = 39 \text{ г/моль } K$$

Жауабы: K

4-есеп. Белгісіз металл оксидін MeO 14,4 г тотықсыздандыру арқылы 11,2 г металл алынды, ол қандай металл?

1) Берілгені:

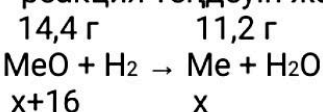
$$m(\text{MeO})=14,4 \text{ г}$$

$$m(\text{Me})=11,2 \text{ г}$$

$$\text{T/к: Me=?}$$

Шешуі

2) Сілтілік металл I валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

3) Теңдеу құрады:

$$\frac{14,4 \text{ г}}{x+16} = \frac{11,2 \text{ г}}{x}$$

$$x \cdot 14,4 = 11,2(x+16)$$

$$14,4x = 11,2x + 179,2$$

$$3,2x = 179,2$$

$$x = 56 \text{ г/моль } Fe$$

Жауабы: Fe

5-есеп. Массасы 5 г сілтілік жер металл ауадағы оттеппен тотықтырылды. Алынған оксид сумен әрекеттескенде нәтижесінде массасы 9,25 г сілтілік жер металл гидроксиді алынған. Металды анықтаңдар.

1) Берілгені:

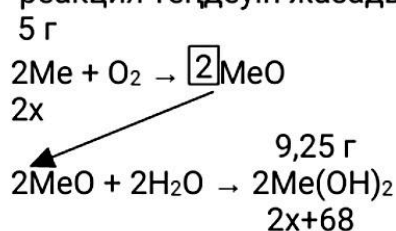
$$m(\text{Me})=5 \text{ г}$$

$$m(\text{Me}(\text{OH})_2)=11,2 \text{ г}$$

$$\text{T/к: Me=?}$$

Шешуі

2) Сілтілік жер металл II валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

(бірінші реакцияда металл оксидінің алдына екі коэффициент болғандықтан екінші реакцияның алдына екі коэффициент қояды).

3) Теңдеу құрады:

$$\frac{5 \text{ г}}{2x} = \frac{9,25 \text{ г}}{2x+68}$$

$$2x \cdot 9,25 = 5(2x+68)$$

$$18,5x = 10x + 340$$

$$8,5x = 340$$

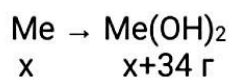
$$x = 40 \text{ г/моль } Ca$$

Жауабы: Ca

Екінші жолы.

Екі реакцияны біріктірседе болады:

$$\frac{5 \text{ г}}{x} = \frac{9,25 \text{ г}}{x+34}$$

$$x \cdot 9,25 = 5(x+34)$$

$$9,25x = 5x + 170$$

$$84,25x = 170$$

$$x = 40 \text{ г/моль} \quad \text{Ca}$$

Жауабы: Ca

6-есеп. 85 г (I) валентті металл нитраты ыдырағанда 11,2 л газ бөлінсе тұздың формуласы, салыстырмалы молекулалық массасы қандай?

1) Берілгені:

$$m(\text{MeNO}_3) = 85 \text{ г}$$

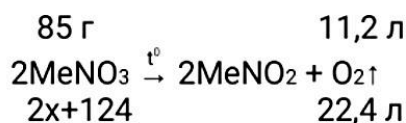
$$V_{\text{к.ж.}}(\text{H}_2) = 11,2 \text{ л}$$

$$T/\text{к: MeNO}_3 = ?$$

$$M_r(\text{NaNO}_3) = ?$$

Шешуі

2) Металл I валентті екенін ескере отырып реакция теңдеуін жазады:

3) Теңдеу құрады:

$$\frac{85 \text{ г}}{2x+124} = \frac{11,2 \text{ л}}{22,4 \text{ л}}$$

$$85 \cdot 22,4 = 11,2(2x+124)$$

$$1904 = 22,4x + 1388,8$$

$$22,4x = 515,2$$

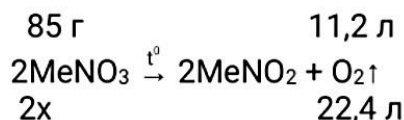
$$x = 23 \text{ г/моль} \quad \text{Na}$$

4) Тұздың формуласы : NaNO_3

5) Салыстырмалы молекулалық массасы: $M_r(\text{NaNO}_3) = 85$

Жауабы: $M_r(\text{NaNO}_3) = 85$

Екінші жолы:

Прапорция құрады:

$$85 \text{ г} \text{----} 11,2 \text{ л}$$

$$2x \text{-----} 22,4 \text{ л} \qquad 2x = \frac{85 \text{ г} \cdot 22,4 \text{ л}}{11,2 \text{ л}} = 170$$

$$2x = 170$$

$$x = 85$$

$$x + 62 = 85$$

$$x = 85 - 62$$

$$x = 23 \text{ Na, } \text{NaNO}_3$$

Жауабы: $M_r(\text{NaNO}_3) = 85$

7-есеп. 21 г металл мен металл оксидінің қоспаларында, металдың тотығу дәрежесі +3 –ке тең қосылысты массасы 100 г 24% натрий гидроксиді ерітіндісінде толық ерітті. Нәтижесінде 13,44 л газ бөлінді. Қоспаның массалық үлестері қандай?

1) Берілгені:

$$m(\text{Me, Me}_2\text{O}_3) = 21 \text{ г}$$

$$m_{\text{ер-ді}}(\text{NaOH}) = 100 \text{ г}$$

Шешуі

1) Екі реакцияға қатысытан NaOH-тың массасын табады:

$$\omega(\text{NaOH})=24\%$$

$$V_{\text{к.ж.}}(\text{H}_2)=13,44 \text{ л}$$

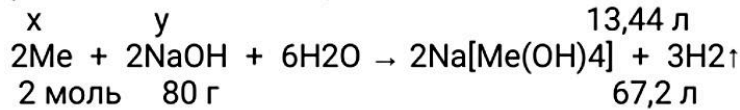
$$\frac{T/\text{к: } \omega(\text{Me})=?}{\omega(\text{Me}_2\text{O}_3)=?}$$

$$m(\text{NaOH})=m_{\text{ер-ді}} \cdot \omega = 100 \text{ г} \cdot 0,24 = 24 \text{ г}$$

Металдың валенттігі III ке тең екенін ескереді.

2) Су тек қана металл мен сілтінің су қатысында әрекеттесуінен түзіледі. Сондықтан түзілген сутектің көлемі арқылы металдың зат мөлшерін және осы

реакциядағы сілтінің массасын табады:

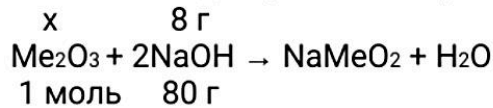
$$x = \frac{13,44 \text{ л} \cdot 2 \text{ моль}}{67,2 \text{ л}} = 0,4 \text{ моль (Me)}$$

$$y = \frac{13,44 \text{ л} \cdot 80 \text{ г}}{67,2 \text{ л}} = 16 \text{ г (NaOH)}$$

3) Металл оксидімен әрекеттескен натрий гидроксидін табады:

$$m(\text{NaOH})=24 \text{ г} - 16 \text{ г} = 8 \text{ г}$$

4) Металл оксидінің натрий гидроксидімен әрекеттескен реакция теңдеуін жазып, металл оксидінің зат мөлшерін есептейді:

$$x = \frac{8 \text{ г} \cdot 1 \text{ моль}}{80 \text{ г}} = 0,1 \text{ моль (Me}_2\text{O}_3)$$

4) Екі реакциядағы металл мен металл оксидінің зат мөлшерін және бастапқы қоспаның массасын пайдалана отырып теңдеу құру арқылы белгісіз металды анықтайды:

$$0,4 \cdot \text{Me} + 0,1(\text{Me}_2\text{O}_3) = 21$$

$$0,4 \cdot x + 0,1(2x + 48) = 21$$

$$0,4x + 0,2x + 4,8 = 21$$

$$0,6x = 16,2$$

$$x = 27 \text{ г/моль} \quad \text{демек белгісіз металл Al, металл оксиді Al}_2\text{O}_3$$

$$5) m(\text{Al})=v \cdot M=0,4 \cdot 27 \text{ г/моль} = 10,8 \text{ г}$$

$$6) m(\text{Al}_2\text{O}_3)=v \cdot M=0,1 \cdot 102 \text{ г/моль} = 10,2 \text{ г}$$

7) Алюминий мен алюминий оксидінің массалық үлесін есептейді:

$$\omega(\text{Al}) = \frac{m(\text{Al})}{m(\text{қоспа})} \cdot 100\% = \frac{10,8}{21 \text{ г}} \cdot 100\% = 51,43\%$$

$$\omega(\text{Me}_2\text{O}_3) = 100\% - \omega(\text{Al}) = 100\% - 51,43\% = 48,57\%$$

$$\text{Жауабы: } \omega(\text{Al}) = 51,43\%, \quad \omega(\text{Me}_2\text{O}_3) = 48,57\%$$

Өзіндік жұмыс

1. 216 г бір валентті металды сұйылтылған азот қышқылымен әрекеттестіргенде, көлемі 14,9 л азот (II) оксиді бөлінді. Металды анықтаңыз. **[Жауабы: Ag]**

2. 11,7 г сілтілік металл сумен әрекеттескенде 16,8 г металл гидроксиді түзілді. Белгісіз металды анықтаңыз. **[Жауабы: K]**

3. Екі валентті металдың 5,6 г оксидін тұз қышқылының 29,2%-дық 25 г ерітіндісімен өңдеді. Қай металдың оксиді алынған? **[Жауабы: CaO]**

4. Тотығу дәрежесі +2 болатын 8 г металл сумен әрекеттесті, нәтижесінде көлемі 4,48 л (қ.ж.) газ бөлінді. Реакцияға қатысқан белгісіз металды анықтаңдар. **[Жауабы: Ca]**

5. Массасы 2,4 г екі валентті металл хлормен әрекеттесті. Түзілген хлоридті суда

ерітіп, ерітіндіге күміс нитраты AgNO_3 ерітіндісінің артық мөлшерін қосты, нәтижесінде массасы 28,7 г тұнба түзілді. Белгісіз металды анықтаңдар. **[Жауабы: Mg]**

6. Массасы 2,66 г сілтілік металды хлордың артық мөлшерімен өңдеді. Түзілген қатты затты суда ерітіп, ерітіндіге күміс нитратының артық мөлшерін қосты. Нәтижесінде массасы 2,87 г тұнба түзілді. Белгісіз металды анықтаңдар.

[Жауабы: Cs]

7. Массасы 10 г сілтілік металл суда ерітілді. Нәтижесінде 2,87 л (қ.ж.) сутек бөлінді. Суда еріген металды анықтаңдар. **[Жауабы: K]**

8. Массасы 0,92 г бір валентті металл сумен әрекеттескенде, көлемі 0,448 л (қ.ж.) сутек тотықсызданды. Реакция нәтижесінде қандай металл тотыққан? **[Жауабы: натрий]**

9. Массасы 12,8 г металл артығымен алынған концентрациялы азот қышқылымен әрекеттескенде 8,96 л (қ.ж.) қоңыр түсті газ бөлінді және тотығу дәрежесі +2 болатын металл тұзы түзіледі. Бұл металл? **[Жауабы: Cu]**

10. Массасы 1,3 г белгісіз екі валентті металл оттеппен тотыққанда 1,62 г оксид түзілді. Қай металл екенін анықтаңдар. **[Жауабы: мырыш]**

11. Массасы 7,6 г үш валентті металл оксидін магниймен тотықсыздандырды, реакция нәтижесінде 2 г магний оксиді түзілді. Белгісіз металды анықтаңдар.

[Жауабы: таллий]

12. Массасы 3 г үш валентті металл жанғанда 5,67 г оксид түзіледі. Бұл қай металл?

[Жауабы: алюминий]

13. 4 г екі валентті металл броммен әрекеттескенде оның 20 г бромиді алынған. Бұл қандай металл екенін анықтаңдар. **[Жауабы: Ca]**

14. II топтың кейбір металының 10 г-на тұз қышқылының артық мөлшерімен әсер еткенде 5,6 л (қ.ж.) газ бөлінген. Қандай металл реакцияға қатысқан? **[Жауабы: Ca]**

15. 101 г бір валентті металл нитратын қыздырғанда 11,2 л оттек бөлінді. Бұл тұз? **[Жауабы: KNO_3]**

16. 12,25 г бертолле тұзы ыдырағанда түзілетін газ бір валентті металмен әрекеттесіп 9 г оксид түзді. Бұл металл? **[Жауабы: Li]**

17. 15,6 г бір валентті металл сумен әрекеттескенде 4,48 л (қ.ж.) газ бөлінді. Металды анықтаңдар. **[Жауабы: калий]**

18. 2 г метал (II) оксидін еріту үшін 14,6 %-ды хлорсутек қышқылының 25 грамы жұмсалынды. Оксид формуласын табыңыз. **[Жауабы: MgO]**

19. 21 г сілтілік метал сумен әрекеттескенде 33,6 л газ (қ.ж.) бөлінсе, ол Металл: **[Жауабы: Li]**

20. 4 г эквалентті металл сумен әрекеттескенде қ.ж. 2,24 л сутек түзіледі. Бұл металл? **[Жауабы: Ca]**

21. Валенттігі үшке тең металл оксидіндегі металдың массалық үлесі 52,94 %. Металды анықтаңыз: **[Жауабы: Al]**

22. Қосылыстарында екі валентті бола алатын металдың 2,8 грамы қышқылмен әрекеттескенде $3,01 \cdot 10^{22}$ молекула сутек бөлінді. Металды анықтаңыз: **[Жауабы: Fe]**

23. Массасы 0,7 г екі валентті металл қышқылмен әрекеттескенде 280 мл сутегі газы бөлінген. Металдың формуласы: **[Жауабы: темір]**

24. Массасы 5 г металл сумен әрекеттескенде, оның тотығу дәрежесі +2 қосылысы және қалыпты жағдайда көлемі 2,8 л сутек түзілді. Металды анықтаңыз: **[Жауабы: Ca]**

25. Массасы 68,4 г сілтілік металл сумен әрекеттесіп 8,96 л сутек (қ.ж.) түзеді. Бұл металл? **[Жауабы: Rb]**

26. Массасы 84 г екі валентті металл тұз қышқылымен әрекеттескенде 33,6 л сутек (қ.ж.) бөлінді. Бұл металл? **[Жауабы: Fe]**

27. Белгісіз заттың балқымасы электролизденгенде бром және I топтың негізгі топшасының металы түзілді. Бастапқы заттың құрамындағы металдың массалық үлесі 0,223 болса, осы заттың формуласын жазып, химиялық байланыстың түрін анықтаңыз.

[Жауабы: иондық байланыс, NaBr]

28. Екінші топтың 20 г металы сумен әрекеттескенде 11,2 л (қ.ж.) сутек түзілді. Осы металл мен оның оксидінің формулалары қандай? **[Жауабы: Ca, CaO]**

29. Екі валентті металдың 6 граммы оттеппен әрекеттескенде 10 г оксид түзіледі. Металды анықтаңыз. **[Жауабы: Mg]**

30. Екінші топ негізгі топша элементтің 112 г оксиді сумен әрекеттескенде 148 г гидроксид түзілген. Осы элементтің аты және жұмсалған оксидінің зат мөлшері қандай?

[Жауабы: Ca, 2 мол]

31. Құрамында KNO_3 мен белгісіз сілтілік металдың нитраты (молярлық қатынастардағы) бар 17 г қоспаны қыздырғанда, оның массасы 3,2 г кеміді, белгісіз металды анықтаңыз. **[Жауабы: Li]**

32. Массасы 112 г екі валентті металл оксидінен оның массасы 222 г хлориді алынды, металды анықта. **[Жауабы: кальций]**

31. Үш валентті металдың 10,8 г қышқылмен әрекеттескенде 13,44 л (қ.ж.) сутек бөлінді. Қышқылмен әрекеттескен металл? **[Жауабы: Al]**

32. Үш валентті металдың 5,4 г қышқылмен әрекеттескенде сутектің $1,806 \cdot 10^{23}$ молекуласы бөлінді. Металды анықтаңыз. **[Жауабы: Al]**

33. Үш валентті металдың 8,1 г қышқылмен әрекеттескенде 0,45 моль сутек бөлінді. Қышқылмен әрекеттескен металл? **[Жауабы: Al]**

34. Сілтілік металдың 1,95 грамы сумен әрекеттескенде 560 мл сутек (қ.ж.) бөлінді. Сілтілік металды анықта. **[Жауабы: K]**

35. Сілтілік металдың 3,42 грамы сумен әрекеттескенде 448 мл сутегі бөлініп шығады (қ.ж.). Осы сілтілік металл? **[Жауабы: Rb]**